

Västkustfisket

Redaktör Helge Filipson i Västkustfiskarnas Centralförbund ger en översikt över det svenska västkustfiskets utveckling under efterkrigstiden. Sedan 1965 har fångsterna minskat med en tredjedel. De senaste 10 åren har antalet fiskare sjunkit med närmare 50 % och antalet båtar med ca 40 %. Det största problemet för närvarande är yrkandet från alltför många länder på utvidgade fiskegränser. Går dessa krav igenom, avstängs de svenska fiskarna så gott som helt från de traditionella fångstfälten.

Det västsvenska fisket (Bohuslän och Halland) har sedan krigsslutet 1945 upplevt en stark expansion men också, från 1965, en stark tillbakagång när det gäller folk och fartyg.

Under kriget var fiskeflottan avstängd från Nordsjön och gick för "halv maskin" i Skagerrak, Kattegatt och tidvis också i Östersjön. De flesta av dessa båtar hade byggts just för nordsjöfiske och klarade inte omställningen till andra fiskevatten och andra fiskemetoder. Dessutom rekvirerades flera stora trålare av försvaret för minsvepning. Dessutom var det stor brist på drivmedel.

Omedelbart efter krigsslutet började västkustfisket expandera. Det fanns gott om fisk i Nordsjön efter de många årens fiskestopp. Båtar beställdes och levererades i den takt svenska och en del norska varv hann bygga. Först byggdes båtarna i ek, från 1950 även i stål. Båtarnas storlek varierade från 80 till 120 fot med motorer från 500 till 1 000 Hk. De flesta trålade sill som sedan århundraden varit bohusläningarnas viktigaste fångstobjekt.

Under åren 1935—1939 låg västkustfiskarnas fångster omkring 75 000 ton per år med ett förstahandsvärde på 17—19 mkr. Under krigsåren sjönk fångsterna några tusen ton, men starkt ökande priser gjorde att försäljningsvärdet steg till ca 45 mkr årligen.

Efter kriget ökade fisket mycket snabbt, dels beroende på större fångstfält men dels också på effektivare redskap och större båtar med elektronisk utrustning för fisksökning och navigation. År 1960

låg västkustfiskarnas fångster på 190 000 ton till ett förstahandsvärde av 120 mkr. 1965 blev det bästa året någonsin med 309 000 ton och 207 mkr i försäljningsvärde. Detta var 81 procent av hela svenska havsfisket och 75 procent av försäljningsvärdet.

Denna expansion i fångst och försäljningsvärde skedde samtidigt som yrkeskåren minskade från omkring 8 000 man 1939 till omkring 4 800 man 1965. Antalet stora trålare var då drygt 700.

Sill och räkor

Det var sillfisket i Nordsjön, Skagerrak och Kattegatt, som gav de ojämförligt största fångsterna. Huvuddelen landades i utländska — i första hand danska — hamnar.

Men från 1965 började sillförekomsterna i Nordsjön och Skagerrak kraftigt minska, och detta bidrog till ett väldigt ras i det västsvenska fisket. År 1970 hade fångsterna sjunkit till 230 000 ton (värde 154 mkr) och 1973 till 153 000 ton till ett förstahandsvärde av 162 mkr. Dessa siffror avspeglar de ökade fiskpriserna. Försäljningssumman ökade alltså trots att fångsten minskade med omkring en tredjedel.

Av de 270—275 stora trålare, som under mitten på 60-talet var inriktade på sillfiske i Nordsjön och yttre Skagerrak, såldes närmare hälften till utlandet. En del av båtägarna kunde inte klara räntor och amorteringar när fisket gick tillbaka. Det gällde båtar, som till största delen finansierats med banklån mot personlig

borgen och som fick säljas till priser som ofta låg under assuransvärdet. I några fall tvingades båtägare och borgensmän gå i konkurs.

En annan viktig yrkesgren, nämligen räkfisket, som i början på 60-talet sysselsatte omkring 900 man på 250 trålare från norra och mellersta Bohuslän, har gått kraftigt tillbaka. Antalet räkfiskare är nu bara något över 500 man på 145 båtar. Liknande bakslag har drabbat fisktrålare och snurrevadar samt drivgarnfisket efter makrill. Det sk hemmafisket efter hummer, krabba, torskfiskar och flatfisk inomskärs och längs kusten har också reducerats kraftigt. Till stor del beror tillbakagången här på det starkt ökande icke yrkesmässiga fisket med tinor och garn. Yrkesfiskare har helt enkelt blivit utkonkurrerade både när det gäller fiskeplatser och fisketillgångar.

Nu ser det emellertid ut som om tillbakagången har bromsats upp. År 1973 fanns på västkusten 2 900 heltidsfiskare, därav 87 procent från Bohuslän och 13 procent från Halland. Det var den lägsta siffran någonsin. Men flykten från fisket har stannat av, och under första halvåret 1974 började 30 ungdomar nästan direkt efter grundskolans slut som yrkesfiskare.

Staten och fisket

Det finns ingen styrning vare sig från statsmakterna eller från den fackliga organisationen i det svenska fisket. Det finns heller ingen strukturpolitik som i norskt fiske eller i svenskt jordbruk. Det är inte heller föremål för sociala omsor-

försvunnit, ett system som under krisåren i slutet på 60-talet drabbade många fiskelägen, där alla var i borgen för alla, mycket hårt.

Finansieringsproblem

Vid landningar i svenska hamnar gäller för de viktigare fiskslagen minimi- och garantipriser. Priserna fastställs av föreningen Svensk Fisk, som är sammansatt av representanter för yrkesfisket, fiskhandeln och konsumenterna. Om exempelvis stor kolja inte kan säljas på svenska färskmarknaden, eller för konserv, till 1:60 per kg, utbetalar Svensk Fisk garantipris med 1:50 per kg. Priserna varierar med hänsyn till fiskslag och fiskstorlek.

Föreningen Svensk Fisk ombesörjer även en omfattande fiskreklam genom annonser i dags- och veckopress, broschyrer om fisk och fiske för skolornas räkning, receptsamlingar som utsändes till fiskhandlare osv. Verksamheten finansieras genom anslag från fiskets prisregleringsfond.

Samtliga yrkesfiskare i landet är fackligt organiserade i regionala förbund som i sin tur är anslutna till Sveriges Fiskares Riksförbund. På västkusten betalar Västkustfiskarnas Centralförbund medlemmarnas premier för grupplivförsäkring och arbetslöshetsförsäkring samt en grundplåt i yrkesskadeförsäkringen. Centralförbundet finansierar också facktidningen Svenska Västkustfiskaren, som utkommer med 5 800 ex. Förbundet lämnar vidare juridisk hjälp åt medlemmarna i olika situationer. Avgiften till Cen-

tralförbundet är 1,5 procent av bruttoförsäljningen från fisket.

Centralförbundet driver genom sitt dotterföretag Västkustfisk SVC AB en modern fiskmjölsfabrik samt handel med saltsill och räka. Vidare har företaget två moderna ståltrålare som nyligen tagits i bruk.

Sedan urminnes tider har det västsvenska fisket byggt på den sk lottprincipen, medlemmarna i laget har delat förtjänsten i lotter, en lott till varje man oavsett ålder och erfarenhet, och ett visst antal lotter till båt och redskap. Hur många beror på lagets och båtens storlek. Ett båtlag på sex man delar i regel netto-behållningen, sedan kostnader för is, lådor, bunkerolja, auktions- och hamnavgifter osv, avdragits, i 11 lotter, en till varje man och fem till båt och redskap. För de allra flesta ligger årsinkomsten mellan 30 000 och 40 000 kr före skatt och eftersom fiskare räknas som egna företagare oavsett om de är båtägare eller ej får de också själva svara för alla sociala avgifter ATP, arbetsgivaravgift, höjd försäkringsavgift osv.

Men i några fall har detta gamla system nu ändrats. Det finns idag sex bolagsägda större fiskebåtar i Bohuslän och ytterligare fem är kontrakterade. I bolagsbåtarna har besättningarna fast månadslön samt en viss provision i försäljningsvärdet. Bolaget betalar också de sociala avgifterna för besättningarna. Om denna utveckling fortsätter kommer den att innebära stora strukturförändringar inom det västsvenska fisket.

ger av något slag utan får klara sig självt så gott det går.

Vid köp av en ny fiskebåt kan delägarna i bästa fall räkna med 300 000 kr i statligt fiskerilån, och det räcker inte långt om båten kostar 3 milj. (Nyligen levererades en ny fiskebåt som kostade 8 mkr till Donsö.) Man kan också anlita den statliga kreditgarantin för lån i bank, men det är dyra pengar, och dessutom är garantisumman maximerad till 20 mkr per år för hela landet. Man måste därför skaffa pengar på annat sätt, och det gör man genom att sälja den gamla båten och sätta in pengarna i den nya. De som inte har en gammal båt att byta med får börja i en mera blygsam skala.

Ett fiskelag är sammanhållet enbart genom muntlig överenskommelse utan bindande avtal. Man bestämmer själv vilket fiske man skall satsa på — sill, torskfisk, makrill, räka, havskräfta. I viss utsträckning har man också möjlighet att sälja fångsten där man vill.

Denna möjlighet har dock begränsats genom det svenska frihandelsavtalet med EG, där Sverige fick relativt goda villkor men där fisket och fiskindustrin fick en mycket styvmoderlig behandling. Den svenska exporten av fisk och fiskkonserver till EG har, med vissa undantag, belagts med tullar som i etapper skall trapas upp till 24 procent fram till 1977. Samtidigt har dörren lämnats helt öppen för export av samma varor från EG-länderna till Sverige.

Detta har naturligtvis slagit mycket hårt, dels mot fiskkonservindustrins ex-

portmöjligheter och dels direkt mot det västsvenska fisket. Under de senaste 10 åren har nämligen ungefär två tredjedelar av de västsvenska sillfångsterna direktlandats i danska hamnar. Efter påtryckningar från Västkustfiskarnas Centralförbund kunde emellertid regeringen revidera avtalet på så sätt att tullen på sill till Danmark tillsvidare suspenderats. Denna suspension av silltullen gäller så länge "inte konkurrensförhållandena avsevärt förändras".

Den behandling fisket fick i frihandelsavtalet med EG har av många tolkats så, att myndigheterna offrade en relativt obetydlig näring för att få bättre villkor för handelsutbytet i övrigt.

Från Jordbruksdepartementet, dit ju fisket hör, har man länge haft samma inställning till fisket som till jordbruket, nämligen att genom rationalisering och omstrukturering hålla detta på en viss angiven nivå. Med andra ord, det skulle inte finnas för många yrkesfiskare.

Utvecklingen under de senaste 10 åren har emellertid visat att dessa farhågor var helt ogrundade. Fiskarkåren har minskat med närmare 50 procent och antalet båtar med omkring 40. Numera har man också från regeringshåll vid upprepade tillfällen framhållit "vi skall ha kvar ett svenskt yrkesfiske", men man har inte närmare preciserat på vilket sätt det skall hållas kvar.

Det har dock gjorts en del, bl a har införts den statliga kreditgarantin vid investeringar i fisket. Delvis har därmed det gamla lånesystemet med personlig borgen

De nya gränserna

Fiskare har inte, som andra näringsutövare, möjlighet att överblicka framtiden. Visserligen har fiskpriserna stabiliserats men fisktillgångarna sviktar och man vet inte hur länge bestånden håller. I Nordsjön och Skagerrak är sillen i fara att utrotas och för att återställa balansen har Nordostatlantiska fiskerikommissionen sedan 1971 infört fiskeförbud under vissa perioder. För tiden 1 juli 1974—30 juni 1975 har sillfisket reglerats genom kvoter. Sveriges kvot under ettårsperioden är 43 000 ton. F n pågår förhandlingar inom kommissionen om att kvotera även makrillfisket.

Det största hotet mot det framtida västkustfisket är de allt starkare kraven från många nationer om utvidgade fiske-

gränser. Den internationella havsrättskonferens, som nyligen hölls i Caracas i Venezuela, lyckades inte lösa fiskegränsproblemen, som tas upp i en ny konferens i Genève 1975.

Det stora flertalet av världens fiskerinationer yrkar på fiskegränser, eller ekonomiska zoner, på 200 sjömil. Skulle exempelvis Norge och Storbritannien göra allvar av talet om 200 sjömils ekonomiska zoner, måste Danmark, Västtyskland och Holland följa efter, vilket i praktiken betyder att Nordsjön kommer att delas upp mellan dessa länder. För svenska västkustfiskare skulle en sådan uppdelning bli ödesdiger, om inte regeringen kan utverka långfristiga avtal med vederbörande stater om fortsatt svenskt fiske på de traditionella fångstfälten.